

De taal van mr. Jip van Harten en dr. Janneke Bavelinck

**Simo Goddijn • Floor van Horen • Inge Leenders
Ingrid Molenaar • Wessel Visser**

**De taal van
mr. Jip van
Harten en
dr. Janneke
Bavelinck**

Boom

© Simo Goddijn, Floor van Horen, Inge Leenders, Ingrid Molenaar en
Wessel Visser, 2011

Redactie: Annet Talsma, Rotterdam
Boekverzorging: Villa Y, Den Haag

ISBN 978 90 12 58258 2
NUR 624

Alle rechten voorbehouden. Alle intellectuele eigendomsrechten, zoals auteurs- en databankrechten, ten aanzien van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Boom uitgevers Amsterdam en de auteur. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich te wenden tot de Stichting pro (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl). Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave ten behoeve van commerciële doeleinden dient men zich te wenden tot de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, kan voor de afwezigheid van eventuele (druk)fouten en onvolledigheden niet worden ingestaan en aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever deswege geen aansprakelijkheid voor de gevolgen van eventueel voorkomende fouten en onvolledigheden.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the publisher's prior consent. While every effort has been made to ensure the reliability of the information presented in this publication, Boom uitgevers Amsterdam neither guarantees the accuracy of the data contained herein nor accepts responsibility for errors or omissions or their consequences.

www.boomuitgeversamsterdam.nl

.....

INHOUD

- 1 De minister, de vicepresident en de spitsstrook** 9
Taalniveaus, het Europees Referentiekader en de kracht van BI
- 2 Van fiscaal geruisloze voortzetting tot familiale hypercholesterolemie** 17
Waarom CI niet werkt. En BI wel
- 3 Vijf keer gezakt** 24
Bepaal het doel van je tekst
- 4 Ik snap mijn eigen vonnis niet** 35
Zes redenen waarom we CI-teksten schrijven
- 5 Edwin Evers en Frans Bauer** 43
Bedenk wie de lezer van je tekst is
- 6 Materiële vaste activa** 51
Schrijf ook BI voor professionals
- 7 Lees de bijsluiter niet!** 57
Bedenk wat het gedrag van je lezer is
- 8 Malhação** 67
Bedenk een effectief medium
- 9 Waarom gemeenteraadsleden hun stukken niet lezen** 74
Geef je tekst een toegankelijke structuur
- 10 De wilde penis** 82
Verzin een titel die de aandacht van de lezer trekt
- 11 Jip en Janneke** 86
Is BI voor dummies? En Albert Einstein dom?

.....

- 12 Raak de patiënt niet aan** 91
Schrijf korte, actieve zinnen
- 13 De Rentevrije hypotheek** 96
Gebruik geen vaktaal
- 14 Met grote belangstelling heb ik kennisgenomen van ...** 105
Schrijf persoonlijk en concreet
- 15 Juridische taal op B1. Kan dat? Juridische taal op C1. Mag dat?** 113
Juridische taal op B1
- 16 Het voorgeschreven adembeschermingsmiddel** 119
Schrijf concreet en nauwkeurig
- 17 De B1-checklist** 127

.....

INLEIDING

Vier vragen:

- 1 Je kent het verhaal van de spitsstrook bij Hoevelaken. Die jarenlang voor niets dicht bleef doordat het ministerie een uitspraak van de Raad van State niet begreep. Hoe kan dat?
- 2 Waarom denkt de helft van de mensen met een eigen huis dat ze met een aflossingsvrije hypotheek hun lening niet hoeven terug te betalen?
- 3 Hoeveel mensen nemen hun zetpillen in met veel water, denk je? Ongeveer de helft van de mensen gebruikt zijn medicijnen verkeerd. Waarom doen zij niet gewoon wat er in de bijsluiter staat?
- 4 En dan nummer vier. Jij bent niet dom. Toch? Maar begrijp jij je pensioenreglement? De voorwaarden van je aansprakelijkheidsverzekering? Je huurovereenkomst of de koopakte van je huis?

Het ligt niet aan jou dat je dingen vaak niet begrijpt. Veel mensen communiceren zo verschrikkelijk slecht, dat we dingen vaak drie keer moeten lezen en dan nog niet weten waar we aan toe zijn.

Lees dit boek en ervaar hoe raar al die onbegrijpelijke teksten van overheden, bedrijven en andere instanties zijn. En ervaar ook hoe simpel het kan zijn schijnbaar ingewikkelde dingen eenvoudig op te schrijven.

Taalniveau B1

Het is niet voor niets dat taalniveau B1 bezig is aan een onstuitbare opmars. Professionals bij de overheid, banken, verzekeraars, pensioen-uitvoerders, zorginstellingen, de rechtspraak en op tal van andere plekken schakelen massaal over op taalniveau B1. De reden daarvoor is dat we ons realiseren dat een onbegrijpelijke tekst niet het probleem van de lezer is, maar vooral van de schrijver. En dat de schrijver het probleem kan oplossen, met B1.

Dit boek leert je niet hoe je teksten schrijft op taalniveau B1. Wel zet dit boek je aan het denken. Over de voordelen van B1 en de nadelen van C1. Waarom iedereen liever teksten op B1 *leest*, ook hoger opgeleiden. En waarom veel mensen toch graag op C1 *schrijven*. Het boek bevat talloze verhalen uit de praktijk. Ontluisterende verhalen over de problemen van het even onnauwkeurige als onbegrijpelijke C1. En over de kracht en de charme van B1. Als je dit boek hebt gelezen, vraag je je af waarom je in vredesnaam teksten op C1 schrijft. En waarom je eigenlijk niet gewoon B1 gebruikt.

Mr. J. van Harten en dr. J. Bavelinck

Taalniveau B1 staat tot nu toe vooral bekend als eenvoudig Nederlands. Sommige mensen noemen het ‘Jip-en-Janneketaal’. B1 zou taal voor dummies zijn. Dit boek rekent definitief af met die gedachte. B1 is niet alleen begrijpelijk, maar vooral ook concreet en nauwkeurig. En daarom erg geschikt voor communicatie tussen professionals. Sterker, als je dit boek hebt gelezen, stop je definitief met C1. Want je realiseert je dat C1 de grote *pain-in-the-ass* van onze maatschappij is: spoeddebatten over dichte spitsstroken, wanhopige huiseigenaren, onnodig zieke patiënten en talloze andere kleine ongemakken en grote maatschappelijke problemen.

Checklist

Ieder hoofdstuk sluiten we af met een advies. En achter in het boek zit een checklist. Gebruik die checklist en help jezelf om teksten op B1 te schrijven. Als de Raad van State deze checklist had gehad, was de spitsstrook niet 4 jaar lang voor niets dicht gebleven. Dan hadden ze dit geschreven: ‘De minister mag de spitsstrook openen. Maar dan mogen auto’s en motoren daar niet harder rijden dan 80 kilometer per uur.’ Hier staat concreet en precies wat de Raad van State bedoelt. Dat begrijpt een minister tenminste. En zijn chauffeur ook.

Simo Goddijn
Floor van Horen
Inge Leenders
Ingrid Molenaar
Wessel Visser

De schrijvers zijn communicatieprofessionals en gespecialiseerd in B1.

.....

1 De minister, de vicepresident en de spitsstrook

Taalniveaus, het Europees Referentiekader
en de kracht van B1

EEN PAAR JAAR GELEDEN liet het ministerie van Verkeer en Waterstaat een spitsstrook aanleggen op de A1. Een actiegroep wilde die spitsstrook niet en ging naar de Raad van State. Na de uitspraak van de Raad van State liet het ministerie de spitsstrook dicht. Totdat een lid van de Raad van State vier jaar later op de A1 reed en zag dat de spitsstrook dicht was. Hij belde met het ministerie en vroeg waarom dat zo was. De Raad van State vond namelijk dat de spitsstrook gewoon open mocht, zei hij tegen de ambtenaar van het ministerie. Maar dat hadden de ambtenaren van het ministerie en de landsadvocaat niet begrepen. Zij dachten juist dat de splinternieuwe spitsstrook dicht moest blijven van de Raad van State.

Camiel Eurlings: boos

Minister Camiel Eurlings van Verkeer en Waterstaat was boos. Na de ministerraad op vrijdag zei hij het raar te vinden dat de Raad van State overduidelijk moeilijke uitspraken doet. Zo moeilijk dat zijn ambtenaren en advocaten de uitspraak niet begrepen. Had de Raad van State niet even kunnen bellen en gewoon kunnen zeggen dat de spitsstrook open mocht?

Herman Tjeenk Willink: in principe

Herman Tjeenk Willink, de vicepresident van de Raad van State, was het niet met de minister eens. 'We doen tienduizend uitspraken per jaar. Om daarvoor een callcenter op te richten gaat me te ver', zei hij. 'We zijn onafhankelijk rechter en in principe spreekt de uitspraak voor zich. We hebben de minister niet een doolhof in gestuurd. De uitspraak laat verschillende opties bestaan. Welke de minister kiest, is aan hem. Daar bemoeien wij ons niet mee en daar gaan wij ook niet over bellen.'

VNO-NCW: tientallen miljoenen schade

Werkgeversorganisatie VNO-NCW benadrukte dat het bedrijfsleven tientallen miljoenen schade heeft geleden. 'En denk aan al die mensen die op onchristelijke tijden moesten opstaan om op tijd te komen', zei een woordvoerder. 'Maar wij mogen er toch van uitgaan dat de minister zijn huiswerk doet. Het is niet aan ons de minister op zijn juridische kennis te toetsen.'

Tweede Kamer: spoeddebat

De Tweede Kamer hield een spoeddebat over de spitsstrook. Kamerlid Paul de Krom van de VVD vond het 'een ongehoorde blunder' dat de minister de spitsstrook jarenlang onnodig dicht hield. Maar Kamerlid Ger Koopmans van het CDA verdedigde de minister. Hij zei dat ambtenaren hard werken

aan een goede vertaling van het besluit, maar dat ze verstrikt raken in de juridische rijstebrij van de Raad van State. ‘Wij hebben nu iedere keer te maken met uitspraken van de Raad van State (...) waarbij wij bijna niet meer uit die rijstebrij komen en zelfs deskundigen niet meer weten welke kant het op moet.’

Juridisch moeras

Ook de minister vond niet dat hij een blunder had gemaakt. Hij zit in ‘een juridisch moeras’, zei hij. ‘Het is een uitspraak die op verschillende manieren te interpreteren is.’ Vier jaar lang wist de minister niet hoe dat moest. ‘Ik ben geen jurist, niet eens een eerste- of tweedejaars rechtenstudent. Ik ben ingenieur.’ Tot hij een persbericht kreeg waarin de Raad van State uitlegt hoe hij de uitspraak moet interpreteren. ‘Dat was voor mij een verrassing.’ Gelukkig stelde de Raad van State de cum laude afgestudeerde ingenieur gerust. ‘In mijn verkeer met de Raad van State’, zei Eurlings, ‘is ook van die kant aangegeven dat de complexiteit van de wetgeving en de interpretatie een probleem is.’

In principe spreekt de uitspraak voor zich

Luister nog even naar de Raad van State: ‘De uitspraak laat verschillende opties bestaan.’ ‘Nee, we hebben de minister niet een doolhof in gestuurd.’ ‘De uitspraak spreekt in principe voor zich.’ ‘Maar de interpretatie van de uitspraak kan wel een probleem zijn.’

Waarom doet de Raad van State dit? Waarom schrijft de Raad van State uitspraken die anderen niet goed kunnen interpreteren? Werken er aan het Lange Voorhout in Den Haag boosaardige mannen en vrouwen die er hun werk van hebben gemaakt om de maatschappij te irriteren? Of zijn het juist grapjassen die zich met tranen in de ogen van het lachen al verheugen op misverstanden, terwijl ze hun rare tekstjes typen? Of hebben we gewoon te maken met integere en vakbekwame ambtenaren die genuanceerde en juridisch correcte uitspraken doen?

Wij geloven het laatste. Tegelijk stellen we vast dat minister Camiel Eurlings, zijn ambtenaren en de landsadvocaat moeite hebben om de uitspraak van de Raad van State goed te interpreteren. En de Raad van State ziet dit zelf ook: de uitspraak spreekt in principe voor zich, maar de interpretatie kan een probleem zijn.

Abstract, dubbelzinnig en onnauwkeurig

De taal van de uitspraak is abstract en dubbelzinnig en daardoor onnauwkeurig. Het gevolg is dat je hem op verschillende manieren kunt uitleggen. Dat zorgt voor misverstanden. Hieronder staat de inleiding van de uitspraak.

Verweerder heeft op grond van artikel 9, eerste lid, van de Spoedwet wegverbreding op 13 oktober 2003 vastgesteld het wegaanpassingsbesluit betreffende aanpassing van de zuidelijke hoofdrijbaan van rijksweg A1 op het traject Hoevelaken-Barneveld van kilometer 46,0 tot kilometer 54,0. Tegen dit besluit hebben appellanten sub 1 bij brief van 5 december 2003, bij de Raad van State ingekomen op 8 december 2003, appellanten sub 2 bij brief van 4 december 2003, bij de Raad van State ingekomen op 8 december 2003, en appellanten sub 3 bij brief van 28 november 2003, bij de Raad van State ingekomen op 1 december 2003, beroep ingesteld. Bij brief van 19 februari 2004 heeft verweerder een verweerschrift ingediend. Het wegaanpassingsbesluit betreft een project van semi-permanente aard, zoals opgenomen onder nummer 20 van de bijlage, onder B, van de wet.

Abstracte woorden als ‘verweerder’, ‘wegaanpassingsbesluit’, ‘aanpassing’, ‘appellanten’, ‘beroep instellen’ en ‘project van semi-permanente aard’ in de inleiding van de uitspraak maken de tekst onnauwkeurig. Je hebt er geen idee van dat minister Camiel Eurlings een spitsstrook wil maken om files te bestrijden. En dat actiegroepen die spitsstrook juist niet willen, omdat ze bezorgd zijn over de kwaliteit van de lucht. Deze tekst zou ook kunnen gaan over de maximumsnelheid op de weg, het soort asfalt of een reclamebord langs de weg.

Ook dubbelzinnige taal maakt de tekst onnauwkeurig. Lees hieronder de volgende tekst uit de uitspraak.

Vast staat dat het door de belangengroep bedoelde geluidsscherm aan de noordzijde van het wegvak gebreken vertoont die dienen te worden hersteld. Ter zitting is verder komen vast te staan dat bij het akoestisch onderzoek geen rekening is gehouden met gebreken aan het geluidsscherm. Niet is gebleken dat het geluidsscherm dermate ernstige gebreken vertoont dat dit redelijkerwijs niet als geluidsreducerend scherm bij de berekening van de verwachte geluidsbelasting had kunnen worden betrokken. Er zijn dan ook geen aanknopingspunten voor het oordeel dat verweerder vanwege gebreken aan het geluidsscherm niet heeft kunnen uitgaan van de 70 dB(A) contour zoals deze in het akoestisch onderzoek is vastgesteld.

Het geluidsscherf is kapot. Zo kapot, dat de minister het scherm moet repareren. Maar niet zo kapot, dat het onderzoek niet klopt. Wel kapot genoeg (voor een reparatie) – niet kapot genoeg (voor het onderzoek). Zo'n dubbelsinnigheid maakt een tekst onnauwkeurig. Je kunt je uit die onnauwkeurigheid proberen te redden met abstracties als 'redelijkerwijs', 'aanknopingspunten' en 'niet heeft kunnen uitgaan van', maar dat lukt natuurlijk niet.

Hieronder staat de beslissing van de Raad van State. Een tekst waarvan Herman Tjeenk Willink zegt dat er meerdere opties zijn om hem te interpreteren en dat dat een probleem kan zijn, maar die *in principe* voor zich spreekt.

Beslissing

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

Recht doende in naam der Koningin:

- I verklaart de beroepen gegrond;
- I vernietigt het besluit van de Minister van Verkeer en Waterstaat van 13 oktober 2003 betreffende aanpassing van de zuidelijke hoofdrijbaan van rijksweg A1 op het traject Hoevelaken-Barneveld van kilometer 46,0 tot kilometer 54,0;
- III treft de voorlopige voorziening dat de rechtsgevolgen van het onder II. vermelde besluit in stand blijven tot opnieuw is beslist omtrent de vaststelling van het wegaanpassingsbesluit, onder de voorwaarde dat gedurende de periode waarin de spitsstrook is geopend, de maximum snelheid voor motorvoertuigen op het gehele wegvak wordt verlaagd van 120 km/uur tot 80 km/uur;
- IV draagt de Minister van Verkeer en Waterstaat op binnen 6 maanden na de verzending van deze uitspraak met inachtneming daarvan een nieuw besluit te nemen.

Lees even mee.

- 1 Om te beginnen vernietigt de Raad van State het besluit van de minister.
- 2 Maar vlak daarna zegt de Raad van State dat de rechtsgevolgen van dat besluit in stand blijven. Geen besluit, want vernietigd, maar wel rechtsgevolgen.
- 3 Die rechtsgevolgen blijven in stand 'tot opnieuw is beslist omtrent de vaststelling van het wegaanpassingsbesluit'. Let op de passiefconstructie ('is beslist') en de nominalisatie ('de vaststelling'). Bij passiefconstructies en nominalisaties is niet bekend wie er beslist of vaststelt. En merk ook op dat er dus iemand moet beslissen over een beslissing ('vaststelling') van een beslissing ('wegaanpassingsbesluit'). Bent u er nog?

- 4 Tot slot moet de minister in dat geval binnen 6 maanden een nieuwe beslissing nemen.

Taalniveaus

Het kan ook anders. De Raad van Europa heeft een meetlat gemaakt waarmee je taalniveaus kunt meten. Deze meetlat heet het Europees Referentiekader en is ontwikkeld voor alle Europese talen. Ontwikkelaars van examens gebruiken deze meetlat om het taalniveau van mensen te meten. In de communicatie gebruiken we hem om het taalniveau van teksten te meten. De Raad van Europa onderscheidt zes taalniveaus. Hieronder staan ze op een rij: A1 is het laagste niveau en C2 het hoogste.

Taalniveau

A1	A2	B1	B2	C1	C2
----	----	----	----	----	----

Professionals, zoals juristen, artsen, beleidsambtenaren, bankiers of verkeersraars, schrijven meestal teksten op taalniveau C1. Dit zijn teksten met veel abstracte taal, vaktermen, ingewikkelde zinnen, formele taal en dubbelzinnige taal. Teksten op taalniveau C1 zijn daarom vaak onnauwkeurig, niet eenduidig te interpreteren en daardoor niet erg doelgericht.

De taalniveaus van het Europees Referentiekader zijn de laatste jaren bekend geworden doordat veel overheden, bedrijven en andere instellingen proberen begrijpelijker te schrijven voor hun burgers en klanten. Zij realiseren zich dat hun teksten voor grote groepen onbegrijpelijk zijn. Taalniveau B1 is bekend geworden als 'eenvoudig Nederlands', door sommigen denigrend Jip-en-Janneketaal genoemd.

Teksten op taalniveau B1 zijn concreet en eenduidig en daardoor nauwkeuriger dan teksten op taalniveau C1. Het voordeel daarvan is dat teksten op taalniveau B1 ook begrijpelijk zijn voor grote groepen lageropgeleiden.

Met taalniveau B1 bereik je je doel!

Het belangrijkste kenmerk van taalniveau B1 is dat je het doel van je communicatie bereikt. In de vaktaal van juristen is het doel van een tekst het 'rechtsgevolg'. Het belangrijkste rechtsgevolg dat de Raad van State beoogde bij Hoevelaken is dat de minister de spitsstrook opent, maar dat auto's en motoren daar dan niet harder mogen rijden dan 80 kilometer per uur.

Van de uitspraak van de Raad van State was iedereen in de war. De minister. Zijn ambtenaren. De landsadvocaat. De hele Tweede Kamer. Zelfs Herman Tjeeenk Willink. En de automobilisten stonden jarenlang voor niets in de file.

De uitspraak is geschreven op taalniveau C1. Daarmee bereik je je doel dus niet.

Op taalniveau B1 schrijf je dit:

'De minister mag de spitsstrook openen. Maar dan mogen auto's en motoren daar niet harder rijden dan 80 kilometer per uur.'

Hier staat concreet, eenduidig en nauwkeurig wat de Raad van State bedoelt. Dat begrijpt de minister. En zijn chauffeur ook. Met B1 bereik je je doel.

ADVIES

Wees nauwkeurig:

- Gebruik concrete woorden.
- Schrijf eenduidig, zonder dubbelzinnigheden. Zorg dat je lezer de tekst maar op één manier kan opvatten.
- Schrijf actief. Zorg dat duidelijk is wie wat moet doen.